

ROLAND BARTHES

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΟΜΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

I. ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΓΡΑΦΗ ;

Ξέρουμε πώς ή γλώσσα είναι ένα σώμα από συνταγές και συνήθειες, κοινό σ' όλους τους συγγραφείς μιᾶς ἐποχῆς. Αυτό σημαίνει πώς ή γλώσσα είναι σὰ μιὰ φύση που περνᾷ ὀλόκληρη μέσα ἀπ' τὸ λόγο τοῦ συγγραφέα, χωρὶς ὅμως νὰ τοῦ δίνει καμιὰ φόρμα, χωρὶς κἄν νὰ τὸν θρέφει : εἶναι σὰν ἀφηρημένος κύκλος ἀπὸ ἀλήθειες, που μόνο ἔξω ἀπ' αὐτὸν ἀρχίζει νὰ ἐκφορτίζεται ἢ πυκνότητα ἑνὸς μοναχικοῦ ρήματος. Περικλείνει ὅλη τὴ λογοτεχνικὴ δημιουργία, σχεδὸν ὅπως ὁ οὐρανὸς κι' ἡ γῆ (καὶ ὅ,τι τὰ συνδέει) φτιάχνουν ἕνα σπίτι γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Εἶναι πολὺ λιγώτερο προμήθεια ὑλικῶν παρὰ ὀρίζοντας, δηλ. εἶναι συγχρόνως ὄριο καὶ σταθμὸς, μὲ μιὰ λέξη ἢ καθησυχαστικὴ ἔκταση μιᾶς οἰκονομίας. Ὁ συγγραφέας δὲν ἀντλεῖ τίποτα. Ἡ γλώσσα γι' αὐτὸν εἶναι μᾶλλον, σὰ μιὰ γραμμὴ που ἢ παραβίασῆ της θὰ σημάνει ἴσως μιὰ ὑπερ-φύση τῆς λαλιᾶς, εἶναι τὸ πεδίο μιᾶς πράξης, ὁ ὀρισμὸς καὶ ἡ ἀναμονὴ ἑνὸς δυνατοῦ. Δὲν εἶναι ὁ χῶρος μιᾶς κοινωνικῆς δέσμευσης, ἀλλὰ μόνο ἕνα ἀνακλαστικὸ χωρὶς ἐκλογή, ἢ ἀδιαίρετη ἰδιοκτησία τῶν ἀνθρώπων κι' ὄχι τῶν συγ-

γραφέων. Μένει έξω από την τελετουργία τῶν Γραμμάτων· εἶναι ἀπὸ ὄρισμὸ κοινωνικὸ ἀντικείμενο κι' ὄχι ἀπὸ ἐκλογή. Κανείς δὲν μπορεῖ, χωρὶς προετοιμασία, νὰ παρεμβάλλει τὴν ἐλευθερία του σὰ συγγραφέα στὴν ἡμιδιαφάνεια τῆς γλώσσας γιατί μέσ' ἀπ' αὐτήν, κρατιέται ὅλη ἡ Ἱστορία, πλήρης καὶ ἐνωμένη σὰ μιὰ φύση. Ἀκόμη γιὰ τὸ συγγραφέα, ἡ γλώσσα δὲν εἶναι παρὰ ἓνας ἀνθρώπινος ὄριζοντας πού ἐγκαθιστᾷ στὸ βάθος μιὰ κάποια οἰκειότητα, πού εἶναι ἐντελῶς ἀρνητική : τὸ νὰ ποῦμε πῶς ὁ Camus καὶ ὁ Queneau μιλοῦν τὴν ἴδια γλώσσα, εἶναι σὰ νὰ συνδέουμε μὲ μιὰ διαφορική διέργηση (operation) ὅλες τὶς γλώσσες, ἀρχαϊκὲς ἢ μελλοντικὲς πού δὲν τὶς μιλοῦν : αἰωρούμενη ἀνάμεσα σὲ καταστραμμένες καὶ σὲ ἀγνωστες φόρμες, ἡ γλώσσα τοῦ συγγραφέα εἶναι λιγώτερο μιὰ βάση ἀπ' ὅσο ἓνα ἀκράϊο ὄριο· εἶναι ὁ γεωμετρικὸς τόπος ὅλων ὅσων δὲ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ χωρὶς νὰ χάσει, σὰν ἄλλος Ὀρφείας, τὴ σταθερὴ σημασία τοῦ διαβήματός του καὶ τὴν οὐσιαστικὴ κίνηση τῆς κοινωνικότητάς του.

Ἡ γλώσσα βρίσκεται λοιπὸν δῶθε ἀπὸ τὴ Λογοτεχνία. Τὸ στυλ εἶναι σχεδὸν πέρα : εἰκόνες, μιὰ διήγηση, ἓνα λεξικό, γεννιῶνται ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ ἀπὸ τὸ παρελθὸν τοῦ συγγραφέα καὶ γίνονται σιγὰ-σιγὰ οἱ αὐτοματισμοὶ τῆς τέχνης του. Ἔτσι, κάτω ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ στυλ, σχηματίζεται μιὰ λαλιά αὐταρχική, πού ἔχει τὶς ρίζες τῆς ἀποκλειστικῆς στὴν προσωπικὴ καὶ μυστικὴ μυθολογία τοῦ δημιουργοῦ, αὐτὴ τὴν ὑπο-φυσικὴ (hyprophysique) τοῦ λόγου, ὅπου σχηματίζεται τὸ πρῶτο ζευγάρι λέξεων καὶ πραγμάτων, ὅπου ἐγκαθίστανται μιὰ γιὰ πάντα ὅλα τὰ μεγάλα λεκτικὰ θέματα τῆς ὕπαρξής του. Ὅποια κι' ἂν εἶναι ἡ ἐπεξεργασία πού ἔχει ὑποστεί, τὸ στυλ ἔχει πάντα κάτι τὸ ἀκατέργαστο : εἶναι μιὰ φόρμα χωρὶς προορισμό, εἶναι τὸ προϊόν μιᾶς ὤθησης, ὄχι μιᾶς πρόθεσης, εἶναι σὰ μιὰ διάσταση κατακόρυφη καὶ μοναχικὴ τῆς σκέψης. Οἱ ἀναφορὲς του εἶναι στὸ ἐπίπεδο τῆς βιολογίας ἢ ἐνὸς παρελθόντος, ὄχι μιᾶς Ἱστορίας : εἶναι τὸ «πρᾶγμα» τοῦ συγγραφέα, ἡ ἀκτινοβολία του καὶ ἡ φυλακὴ του, εἶναι ἡ μοναξιά του. Ἀδιάφορο καὶ διάφανο

για την κοινωνία, διάβημα έντελως προσωπικό, δεν είναι καθόλου το προϊόν μιᾶς ἐκλογῆς, μιᾶς συλλογιστικῆς πάνω στη Λογοτεχνία. Είναι τὸ μυστικὸ τμήμα τῆς τελετουργίας, βγαίνει ἀπὸ τὰ μυθικὰ βάθη τοῦ συγγραφέα καὶ ἀναπτύσσεται πέρα ἀπὸ τὴν εὐθύνη του. Είναι ἡ διακοσμητικὴ φωνὴ μιᾶς σάρκας ἄγνωστης καὶ μυστικῆς· λειτουργεῖ ὅπως μιὰ Ἐναγκαιότητα, σὰ μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀνθοφόρα παρόρμηση τὸ στυλ νὰ μὴν ἦταν πιά παρὰ τὸ τέρμα μιᾶς τυφλῆς πεισματάρως μεταμόρφωσης, μέρος μιᾶς ὑπο-λαλιᾶς (*infralangage*), ποὺ διαμορφώνεται στὸ ὄριο τῆς σάρκας καὶ τοῦ κόσμου. Τὸ στυλ εἶναι κυριολεκτικὰ ἓνα φαινόμενο τάξεως ἀναπαραγωγικῆς, εἶναι ἡ μεταλλαγή μιᾶς διάθεσης. Ἀκόμη, οἱ ὑπαινιγμοὶ τοῦ στυλ, κατανέμονται σὲ βάθος. Ὁ λόγος ἔχει μιὰ δομὴ ὀριζόντια, τὰ μυστικά του βρίσκονται στὴν ἴδια γραμμὴ μὲ τὶς λέξεις του καὶ ὅ,τι κρύβει ἀποκαλύπτεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ διάρκειά τῆς συνέχειάς του. Στὸ λόγο τὰ πάντα προσφέρονται, προορίζονται γιὰ μιὰ ἄμεση φθορὰ, καὶ τὸ ρῆμα, ἡ σιωπὴ καὶ ἡ κίνησή τους κατευθύνονται πρὸς τὴν καταστροφή : εἶναι μιὰ διαδρομὴ χωρὶς ἴχνη καὶ χωρὶς καθυστέρηση. Ἀντίθετα, τὸ στυλ δὲν ἔχει παρὰ μιὰ διάσταση κατακόρυφη, βυθίζεται στὴν προσωπικὴ ἀνάμνηση τοῦ ἀτόμου, συνθέτει τὴν ἡμιδιαφάνειά του ξεκινώντας ἀπὸ μιὰ κάποια ἐμπειρία τῆς ὕλης· τὸ στυλ δὲν εἶναι παρὰ μεταφορὰ, δηλ. ἐξίσωση τῆς λογοτεχνικῆς πρόθεσης μὲ τὴ σάρκινη δομὴ τοῦ δημιουργοῦ (θὰ πρέπει νὰ θυμόμαστε πὼς ἡ δομὴ εἶναι ἡ ἐναποθήκευση μιᾶς διάρκειας). Ἀκόμη, τὸ στυλ εἶναι πάντα ἓνα μυστικὸ, ἡ σιωπηλὴ πλευρὰ τῶν ἀναφορῶν του δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴ φύση τὴν κινητὴ καὶ ἀδιάκοπα ἀνασταλτικὴ τῆς λαλιᾶς· τὸ μυστικὸ του εἶναι μιὰ ἀνάμνηση κλεισμένη μέσα στὸ σῶμα τοῦ συγγραφέα· ἡ ὑπαινικτικὴ ἀρετὴ τοῦ στυλ δὲν εἶναι ἓνα φαινόμενο ταχύτητας, ὅπως στὸ λόγο, ὅπου ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει λεχθεῖ παραμένει μολαταῦτα μιὰ ἐναλλακτικὴ δυνατότητα τῆς λαλιᾶς, ἀλλὰ ἓνα φαινόμενο πυκνότητας, γιατί ἐκεῖνο ποὺ κρατιέται ἴσιο καὶ βαθὺ κάτω ἀπὸ τὸ στυλ, συγκεντρωμένο σκληρὰ ἢ τρυφερὰ στὶς φιγοῦρες του, εἶναι τὰ ἀποσπάσματα μιᾶς πραγματικότητας ἀπόλυτα ξένης πρὸς τὴ λαλιά. Τὸ θαῦμα αὐτῆς τῆς μετατροπῆς κά-

νει τὸ στυλ ἓνα εἶδος διέργησης ὑπὲρ-λογοτεχνικῆς, (*supra — littera*) ποὺ φέρνει τὸν ἄνθρωπο στὸ κατώφλι τῆς ἰσχύος καὶ τῆς μαγείας. Ἀπὸ τῆ βιολογικὴ του προέλευση, τὸ στυλ τοποθετεῖται ἔξω ἀπὸ τὴν τέχνη δηλ. ἔξω ἀπὸ τὴ σύμβαση ποὺ ἐνώνει τὸ συγγραφέα μὲ τὴν κοινωνία. Μπορεῖ λοιπὸν κανεὶς νὰ φανταστεῖ δημιουργοὺς ποὺ προτιμοῦν τὴν ἀσφάλεια τῆς τέχνης ἀπὸ τὴ μοναξιά τοῦ στυλ. Τὸ πρότυπο συγγραφέα χωρὶς στυλ εἶναι ὁ Gide, ποὺ ἡ καλότεχνη μανιέρα του ἐκμεταλλεύεται τὴ σύγχρονη εὐχαρίστηση ποὺ δίνει ἓνα ὀρισμένο κλασικὸ ἦθος, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Saint-Saens ξανάκανε Bach ἢ ὁ Rouleuc ξανάκανε Schubert. Ἀντίθετα, ἡ σύγχρονη ποίηση — ἐνὸς Hugo, ἐνὸς Rimbaud ἢ ἐνὸς Char — εἶναι κορεσμένη ἀπὸ στυλ καὶ δὲν εἶναι τέχνη παρὰ μόνο ἀναφορικὰ σὲ μιὰ πρόθεση ποίησης. Εἶναι ἡ αὐθεντία τοῦ στυλ, δηλ. ἡ ἀπόλυτα ἐλεύθερη σύνδεση τῆς λαλιᾶς καὶ τοῦ σάρκινου ἀντίστοιχού της, ποὺ ἐπιβάλλει τὸ συγγραφέα σὰν μιὰ Δροσιά πάνω ἀπὸ τὴν Ἱστορία.

Ὁ ὀρίζοντας τῆς γλώσσας καὶ ἡ καθετότητα τοῦ στυλ σχηματίζουν συνεπῶς γιὰ τὸ συγγραφέα μιὰ φύση, γιατί δὲν ἐκλέγει οὔτε τὸ ἴνα οὔτε τ' ἄλλο. Ἡ γλώσσα λειτουργεῖ σὰ μιὰ Ἀρνητικότητα, τὸ ἀρχικὸ ὄριο τοῦ δυνατοῦ. Τὸ στυλ εἶναι μιὰ Ἀναγκαιότητα ποὺ ἐνώνει τὴ διάθεση τοῦ συγγραφέα μὲ τὴ λαλιά του. Ἐκεῖ, βρίσκει τὴν οἰκειότητα τῆς Ἱστορίας, ἐδῶ, τὴν οἰκειότητα τοῦ δικοῦ του παρελθόντος. Καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις πρόκειται γιὰ φύση, δηλ. γιὰ μιὰ οἰκεία δέσμη κινήσεων, ὅπου ἡ ἐνέργεια εἶναι μόνο διεργητικῆς τάξης: ποὺ χρησιμοποιεῖται ἐδῶ γιὰ νὰ ἀπαριθμήσει, ἐκεῖ γιὰ νὰ μεταμορφώσει, ἀλλὰ ποτὲ γιὰ νὰ κρίνει οὔτε γιὰ νὰ σημάνει μιὰ ἐκλογή.

Ἐπομένως κάθε Φόρμα εἶναι καὶ Ἀξία καὶ εἶναι γι' αὐτὸ ποὺ ἀνάμεσα στὴ γλώσσα καὶ στὸ στυλ ὑπάρχει χῶρος γιὰ μιὰ ἄλλη τυπικὴ πραγματικότητα: τὴ γραφή. Σὲ κάθε λογοτεχνικὴ φόρμα, ὑπάρχει ἡ γενικὴ ἐκλογή ἐνὸς τόνου, ἐνὸς ἦθους, ἂν θέλετε, καὶ εἶναι ἐδῶ ἀκριβῶς ποὺ ὁ συγγραφέας ἐξατομικεύεται καθαρὰ γιατί ἐδῶ εἶναι ποὺ δεσμεύεται. Γλώσσα καὶ στυλ εἶναι προθύστερα δεδομένα

σέ κάθε προβληματική τῆς λαλιᾶς, γλώσσα καὶ στύλ εἶναι τὸ φυσικὸ προϊόν τοῦ Χρόνου καὶ τοῦ βιολογικοῦ ἀτόμου· ἀλλὰ ἡ τυπικὴ ταυτότητα τοῦ συγγραφέα δὲν συγκροτεῖται πραγματικὰ παρὰ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐγκατάσταση τῶν κανόνων τῆς γραμματικῆς καὶ τῶν σταθερῶν τοῦ στύλ, ἐκεῖ ὅπου ἡ γραπτὴ συνέχεια, συγκεντρωμένη καὶ κλεισμένη ἀρχικὰ σέ μιὰ γλωσσολογικὴ φύση ἐντελῶς ἀθῶα, θὰ γίνῃ τελικὰ ἓνα συνολικὸ σημεῖο (signe total), ἡ ἐκλογή μιᾶς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς, ἡ κατάφαση ἑνὸς κάποιου Καλοῦ, δεσμεύοντας ἔτσι τὸ συγγραφέα μέσα στὸ προφανές καὶ τὴν ἐπικοινωνία μιᾶς εὐτυχίας ἢ μιᾶς δυστυχίας, καὶ δένοντας τὴν φόρμα, τὴν συγχρόνως συνηθισμένη καὶ ξεχωριστὴ, τοῦ λόγου του μὲ τὴν πλατιὰ Ἱστορία τῶν ἄλλων. Γλώσσα καὶ στύλ εἶναι δυνάμεις τυφλές, ἡ γραφὴ εἶναι μιὰ πράξη ἱστορικῆς ἀλληλεγγύης. Γλώσσα καὶ στύλ εἶναι ἀντικείμενα· ἡ γραφὴ εἶναι λειτουργία : εἶναι ἡ συσχέτιση ἀνάμεσα στὴ δημιουργία καὶ τὴν κοινωνία, εἶναι ἡ λογοτεχνικὴ λαλιὰ μεταμορφωμένη ἀπὸ τὸν κοινωνικὸ προορισμὸ της, εἶναι ἡ φόρμα ποὺ γίνεταί ἀντιληπτὴ στὴν ἀνθρώπινὴ της πρόθεση καὶ δένεταί ἔτσι μὲ τὶς μεγάλες κρίσεις τῆς Ἱστορίας. Παραδείγματος χάριν, ὁ Mérimée καὶ ὁ Fénelon ξεχωρίζουν μεταξύ τους ἀπὸ φαινόμενα γλώσσας καὶ ἀπὸ στοιχεῖα στύλ· καὶ ὅμως χρησιμοποιοῦν μιὰ λαλιὰ φορτισμένη μὲ τὴν ἴδια πρόθεση, ἀναφέρονται σέ μιὰ ἴδια ἰδέα φόρμας καὶ βάθους, δέχονται μιὰ ἴδια τάξη συμβάσεων, εἶναι ὁ χ ὤ ρ ο ς ἴ δ ι ω ν τ ε χ ν ι κ ῶ ν ἀ ν α κ λ α σ τ ι κ ῶ ν, χρησιμοποιοῦν μὲ τὶς ἴδιες κινήσεις, σέ ἀπόσταση ἐνάμιση αἰῶνα μεταξύ τους, ἓνα ἐντελῶς ὁμοιο ὄργανο, χωρὶς ἀμφιβολία τροποποιημένο λίγο στὴν ὄψη του, καθόλου στὴν κατάστασή του οὔτε στὴ χρῆση του : μὲ λίγα λόγια, ἔχουν τὴν ἴδια γραφὴ. Ἀντίθετα, σχεδὸν σύγχρονοι, ὁ Mérimée κι ὁ Lautréamont, ὁ Mallarmé καὶ ὁ Céline, ὁ Gide καὶ ὁ Queneau, ὁ Claudel καὶ ὁ Camus, ποὺ μίλησαν ἢ μιλοῦν τὴν ἴδια ἱστορικὴ κατάσταση τῆς γλώσσας μας, χρησιμοποιοῦν γραφὲς βαθύτατα διαφορετικές· ὅλα τοὺς χωρίζουν: ὁ τόνος, ἡ ἱστορία, ὁ σκοπός, ἡ ἠθικὴ, ἡ φυσικότητα τοῦ λόγου τους, ἔτσι ποὺ ἡ κοινὴ ἐποχὴ καὶ γλώσσα ἔχουν ἐλάχιστη σημασία ὅταν πρόκει-

ται για γραφές τόσο αντιτιθέμενες και τόσο καλά όρισμένες από την ίδια τους την αντίθεση.

Πραγματικά αυτές οι γραφές είναι διάφορες αλλά συγκρίσιμες, γιατί έχουν παραχθεί από μια ταυτόσημη κίνηση που είναι ή αντιμετώπιση απ' τον συγγραφέα της κοινωνικής χρήσης της φόρμας του και ή έκλογή που κάνει μέσα απ' αυτή την αντιμετώπιση. Τοποθετημένη στην καρδιά της λογοτεχνικής προβληματικής, που δεν αρχίζει παρά μ' αυτήν, ή γραφή είναι έπομένως ουσιαστικά ή ήθική της φόρμας, είναι ή έκλογή του κοινωνικού χώρου, που σ' αυτόν αποφασίζει ο συγγραφέας να τοποθετήσει τη Φύση της λαλιάς του. 'Αλλά αυτός ο κοινωνικός χώρος δεν είναι καθόλου ο χώρος μιας πραγματικής κατανάλωσης. 'Εκείνο που απασχολεί το συγγραφέα δεν είναι το να διαλέξει την κοινωνική ομάδα, που γι' αυτή γράφει: Ξέρει καλά πώς, εκτός ίσως από την περίπτωση μιας επανάστασης δεν πρόκειται παρά για την ίδια κοινωνία πάντοτε.

'Η έκλογή του είναι έκλογή συνείδησης, όχι αποτελεσματικότητας. 'Η γραφή του είναι ένας τρόπος να σκέπτεται τη Λογοτεχνία, όχι να την εξαπλώνει. "Η άκομη καλύτερα: είναι επειδή ο συγγραφέας δεν μπορεί τίποτα να αλλάξει στα αντικειμενικά δεδομένα της λογοτεχνικής κατανάλωσης (αυτά τα καθαρά Ιστορικά δεδομένα του ξεφεύγουν, άκομη κι' αν έχει συνείδησή τους), που μεταφέρει θελημένα την απαίτηση μιας ελεύθερης λαλιάς στις πηγές αυτής της λαλιάς και όχι στο στάδιο της κατανάλωσής της. 'Επίσης, ή γραφή είναι μια πραγματικότητα διφορούμενη: απ' τη μια μεριά, γεννιέται αναμφισβήτητα από την αλληλοαντιμέτωπιση του συγγραφέα και της κοινωνίας του: απ' την άλλη, απ' αυτή την κοινωνική σκοπιμότητα, παραπέμπει το συγγραφέα, μέσα από κάποιο είδος τραγικής διαδρομής, στις ενόργανες πηγές της δημιουργίας του. Μή μπορώντας ή Ιστορία να του προμηθεύσει μια λαλιά που να καταναλώνεται ελεύθερα, του προτείνει την απαίτηση μιας λαλιάς ελεύθερα παραγμένης.

Έτσι, ή έκλογή, και κατά δεύτερο λόγο ή εϋθύνη μιᾶς γραφῆς, ὀρίζουν μιᾶ Ἐλευθερία, ἀλλὰ αὐτή ή Ἐλευθερία δέν ἔχει τὰ ἴδια ὄρια στίς διάφορες στιγμές τῆς Ἱστορίας. Δέν προσφέρεται στό συγγραφέα κονένα εἶδος ἀχρονικοῦ ἐργαστηρίου μέ λογοτεχνικές φόρμες γιά νά διαλέξει τή γραφή του. Εἶναι κάτω ἀπό τήν πίεση τῆς Ἱστορίας και τῆς Παράδοσης, πού δημιουργοῦνται οἱ γραφές πού εἶναι δυνατές σέ ἕνα δεδομένο συγγραφέα : ὑπάρχει μιᾶ Ἱστορία τῆς Γραφῆς· ἀλλὰ αὐτή ή Ἱστορία εἶναι διπλή : τήν ἴδια στιγμή πού ή γενική Ἱστορία προτείνει — ή ἐπιβάλλει — μιᾶ νέα προβληματική τῆς λογοτεχνικῆς λαλιᾶς, ή γραφή παραμένει ἀκόμη γεμάτη ἀπ' τήν ἀνάμνηση τῶν π. οηγούμενων χρήσεων της, γιατί ή λαλιά δέν εἶναι ποτέ ἀθῶα : οἱ λέξεις ἔχουν μιᾶ δεύτερη μνήμη πού προεκτείνεται μυστηριωδῶς μέσα στίς νέες σημασίες. Ἡ γραφή εἶναι ἀκριβῶς αὐτός ὁ συμβιβασμός ἀνάμεσα σέ ἔλευθερία και ἀνάμνηση, εἶναι αὐτή ή ἔλευθερία πού θυμᾶται, πού δέν εἶναι ἔλευθερία παρά στήν κίνηση τῆς έκλογῆς, ἀλλὰ πού δέν εἶναι πιᾶ στή διάρκεια της. Χωρίς ἀμφιβολία μπορῶ σήμερα νά διαλέξω γιά τόν ἑαυτό μου τή μιᾶ ή τήν ἄλλη γραφή, και μέσα σ' αὐτή τήν κίνηση νά ἐπιβεβαιώσω τήν ἔλευθερία μου, νά προτείνω μιᾶ δροσιά ή μιᾶ παράδοση· ἤδη δέν μπορῶ πιᾶ νά τήν ἀναπτύξω μέσα σέ μιᾶ διάρκεια χωρίς νά γίνω σιγά-σιγά αἰχμάλωτος τῶν λέξεων τῶν ἄλλων και ἀκόμη και τῶν ἴδιων μου τῶν λέξεων. Μιᾶ ἐπίμονη ὑστέρηση, πού ἔρχεται ἀπ' ὅλες τίς προηγούμενες γραφές και ἀκόμη ἀπό τὸ παρελθόν τῆς ἴδιας μου τῆς γραφῆς, καλύπτει τήν τωρινή φωνή τῶν λέξεών μου. Κάθε γραφτὸ ἴχνος κατασταλάζει σά χημικὸ συστατικὸ στήν ἀρχή διαφανές, ἀθῶο και οὐδέ ερο, πού και μονάχα ή διάρκεια κάνει σιγά-σιγά νά ἐμφανίζεται μέσα του, ὀλόκληρο ἕνα παρελθόν, ὀλόκληρη μιᾶ κρυπτογραφία ὄλο και πιὸ πυκνή.

Σάν ἔλευθερία, ή γραφή δέν εἶναι λοιπόν παρά μιᾶ στιγμή. Ἐλλὰ ή στιγμή αὐτή εἶναι μιᾶ ἀπό τίς πιὸ ἀναμφισβήτητες τῆς Ἱστορίας, ἀφοῦ ή Ἱστορία εἶναι πάντα, και πριν ἀπ' ὄλα, μιᾶ έκλογή και τὰ ὄρια αὐτῆς τῆς έκλογῆς. Εἶναι γιατί ή γραφή πηγάζει ἀπό μιᾶ

κίνηση σημαντική του συγγραφέα, που αποκαλύπτει την 'Ιστορία πολύ πιο αίσθητά από κάθε άλλη τομή της λογ. τεχνίας. 'Η ένότητα της κλασικής γραφής, όμογενής για μιὰ σειρά αιώνων, ή πολυπληθότητα τῶν συγχρόνων γραφῶν, πολλαπλασιασμένες ἐδῶ καί ἑκατό χρόνια μέχρι τὸ ἴδιο τὸ ὄριο τοῦ λογοτεχνικοῦ γεγονότος, αὐτὸ τὸ εἶδος διάρρηξης τῆς γαλλικῆς γραφῆς ἀντιστοιχεῖ σὲ μιὰ μεγάλη κρίση, τῆς συνολικῆς 'Ιστορίας, που φαίνεται μὲ τρόπο πολύ πιο συγκεχυμένο στὴν καθαυτὴ λογοτεχνικὴ 'Ιστορία. 'Εκεῖνο που χωρίζει τὴ «σκέψη» ἐνὸς Balzac ἀπὸ τὴ σκέψη ἐνὸς Flaubert, εἶναι μιὰ παραλλαγή σχολῆς· ἐκεῖνο που θέτει ἀντιμέτωπες τὶς γραφές τους, εἶναι μιὰ οὐσιαστικὴ ρήξη, τὴν ἴδια τὴ στιγμή που δυὸ οἰκονομικὲς δομὲς συναντῶνται φέρνοντας μαζί τους, μέσ' στὴ σπονδύλωσή τους ἀποφασιστικὲς ἀλλαγές στὴ νοοτροπία καὶ στὴ συνείδηση.

II. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΡΑΦΕΣ

"Όλες οἱ γραφές παρουσιάζουν ἓνα χαραχτῆρα κλειστὸ που εἶναι ξένος στὸν προφορικὸ λόγο 'Η γραφὴ δὲν εἶναι καθόλου ἓν ὄργανο ἐπικοινωνίας, δὲν εἶναι ἓνας ἀνοιχτὸς δρόμος ἀπ' ὅπου θὰ περνοῦσε μονάχα μιὰ πρόθεση λαλιᾶς. Εἶναι μιὰ ἀταξία που διασχίζει τὸ λόγο καὶ τοῦ δίνει αὐτὴ τὴν καταφαγωμένη κίνηση που τὸν κρατᾶ σὲ κατάσταση αἰώνιας ἀναστολῆς. 'Αντίστροφα, ἡ γραφὴ εἶναι μιὰ σκληρημένη λαλιά που ζεῖ ἀπ' τὸν ἑαυτὸ της καὶ που δὲν εἶναι καθόλου ἐπιφορτισμένη νὰ ἐξασφαλίζει στὴν ἴδια της τὴ διάρκεια μιὰ κινούμενη ἀκολουθία προσεγγίσεων ἀλλὰ ἀντίθετα νὰ ἐπιβάλλει μὲ τὴν ἐνότητα καὶ τὴ σκιά τῶν σημείων της, (signe), τὴν εἰκόνα ἐνὸς λόγου (parole) κατασκευασμένου πολύ πρὶν ἐπινοηθεῖ. Αὐτὸ που φέρνει ἀντιμέτωπη τὴ γραφὴ μὲ τὸ λόγο, εἶναι. πῶς ἡ πρώτη ἐμφανίζεται πάντοτε συμβολικὴ, ἐσωστρεφής, στραμμένη ἐπιδειχτικὰ πρὸς τὴ μεριά μιᾶς μυστικῆς πλαγιᾶς τῆς λαλιᾶς, ἐνῶ ὁ δεύτερος, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ διάρκεια κενῶν σημείων που μόνο ἡ κίνησή τους εἶναι σημαντικὴ (significatif). "Όλος ὁ λόγος στηρίζεται σ' αὐτὴ τὴ

φθορά τῶν λέξεων, σ' αὐτὸ τὸν ἀφρὸ ποὺ πηγαίνει ὀλοένα μακρύτερα, καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος παρὰ ἐκεῖ ὅπου ἡ λαλιὰ λειτουργεῖ προφανῶς σὰ μιὰ ἀδηφαγία ποὺ δὲ θᾶπαιρνε παρὰ τὴν εὐκίνητη ἄκρη τῶν λέξεων. Ἡ γραφή ἀντίθετα, εἶναι πάντα ριζωμένη σ' ἓνα ἐκεῖθε τῆς λαλιᾶς, ἀναπτύσσεται ὅπως ἓνας σπόρος κι' ὄχι ὅπως μιὰ γραμμὴ, ἐκδηλώνει μιὰ οὐσία καὶ ἀπειλεῖ μ' ἓνα μυστικό, εἶναι μιὰ ἀντι-ἐπικοινωνία, (*contre-communication*), προκαλεῖ ἀμηχανία. Θὰ βροῦμε λοιπὸν σὲ κάθε γραφὴ τὸ διαφορούμενο ἑνὸς ἀντικειμένου ποὺ εἶναι συγχρόνως λαλιὰ καὶ ἔξαναγκασμός. Ὑπάρχει στὸ βάθος τῆς γραφῆς, μιὰ «περίσταση» ξένη στὴ λαλιὰ, κάτι σὰν τὸ βλέμμα μιᾶς πρόθεσης ποὺ ἤδη δὲν εἶναι πιά πρόθεση τῆς λαλιᾶς. Αὐτὸ τὸ βλέμμα μπορεῖ πολὺ καλὰ νὰ εἶναι ἓνα πάθος τῆς λαλιᾶς ὅπως συμβαίνει στὴ λογοτεχνικὴ γραφὴ· μπορεῖ νὰ εἶναι ἐπίσης ἡ ἀπειλὴ μιᾶς ποινῆς, ὅπως συμβαίνει στὶς πολιτικὲς γραφές: ἡ γραφὴ ἐπιφορτίζεται τότε νὰ ἐνώσει μὲ μιὰ μονοκοντυλιὰ τὴν πραγματικότητα τῶν πράξεων μὲ τὴν ἰδεαλιστικότητα τῶν σκοπῶν. Γι' αὐτὸ ἡ ἐξουσία ἢ ἡ σκιά τῆς ἐξουσίας ἀπολήγει πάντα στὴν ἐγκαθίδρυση μιᾶς ἀξιολογικῆς γραφῆς, ὅπου ἡ ἀπόσταση ποὺ χωρίζει συνήθως τὸ γεγονός ἀπὸ τὴν ἀξία, ἐξαλείφεται στὸν ἴδιο τὸ χῶρο τῆς λέξης ποὺ δίνεται ταυτόχρονα σὰν περιγραφή καὶ σὰν κρίση. Ἡ λέξη γίνεται ἓνα ἄλλοθι (δηλαδή μιὰ πρόφαση καὶ μιὰ δικαιολογία). Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀληθινὸ γιὰ τὶς λογοτεχνικὲς γραφές, ὅπου ἡ ἐνότητα τῶν σημείων ὑπόκειται ἀδιάκοπα στὴ γοητεία τῶν ζωνῶν τῆς ὑπο—καὶ ὑπέρ—λαλιᾶς, (*infra-ou ultra-langage*) εἶναι ἀκόμη περισσότερο ἀληθινὸ γιὰ τὶς πολιτικὲς γραφές ὅπου τὸ ἄλλοθι τῆς λαλιᾶς εἶναι ταυτόχρονα ἀμηχανία καὶ ἐξύμνηση: πράγματι, εἶναι ἡ ἐξουσία ἢ ὁ ἀγῶνας ποὺ παράγουν τοὺς πιὸ ξεκαθαρισμένους τύπους γραφῆς.

Θὰ δοῦμε πιὸ κάτω πὼς ἡ κλασικὴ γραφὴ ἐκδήλωνε πομπωδῶς τὴν ἐγκατάσταση τοῦ συγγραφέα σὲ μιὰ πολιτικὴ κοινωνία συγκεκριμένη καὶ πὼς τὸ νὰ μιᾶς σὰν τὸν Vaugelas σήμαινε στὴν ἀρχὴ τὴν πρόσδεσή σου στὴν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας. Ἄν ἡ Ἐπανάσταση δὲν τροποποίησε τοὺς κανόνες αὐτῆς τῆς γραφῆς, ἐπειδὴ τὸ σκεπτό-

μενο ύλικό παρέμεινε σέ τελευταία ανάλυση τὸ ἴδιο καὶ ἀπλῶς πέρασε ἀπ' τὴν πνευματικὴ ἐξουσία στὴν πολιτικὴ, ἐν τούτοις οἱ ἐξαιρετικὲς συνθηκὲς τῆς πάλης παρήγαγαν μέσ' στὴν ἴδια τὴ μεγάλη κλασικὴ φόρμα, μιὰ γραφὴ κυριολεκτικὰ ἐπαναστατικὴ, ὄχι ἀπὸ τὴ δομὴ τους, πιο ἀκαδημαϊκὴ ἀπὸ ποτέ, ἀλλὰ ἀπ' τὸ περίφραγμα τῆς καὶ τὸ ἀ ν τ ἰ σ τ ο ἰ χ ὀ του, ἀφοῦ ἡ ἄσκηση τῆς λαλιᾶς ἦταν τότε συνδεδεμένη ὅπως ποτέ ἀκόμη στὴν Ἱστορία, μὲ τὸ χυμένο αἷμα. Οἱ Ἐπαναστάτες δὲν εἶχαν κανένα λόγο νὰ θέλουν νὰ τροποποιήσουν τὴν κλασικὴ γραφὴ, δὲν σκέφτονταν καθόλου νὰ ἀμφισβητήσουν τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, ἀκόμη περισσότερο τὴ λαλιά του, καὶ ἓνα «ὄργανο» κληροδοτημένο ἀπὸ τὸν Voltaire, τὸν Rousseau ἢ τὸν Vauberngues, δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς φανεῖ ἀμφισβητήσιμο. Εἶναι ἡ ἰδιορρυθμία τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν ποὺ διαμόρφωσε τὴν ταυτότητα τῆς ἐπαναστατικῆς γραφῆς. Ὁ Baudelaire μίλησε κάπου γιὰ τὴν «ἐμφαντικὴ ἀλήθεια τῆς χειρονομίας στὶς μεγάλες περιστάσεις τῆς ζωῆς». Ἡ ἐπανάσταση ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς μεγάλες περιστάσεις ὅπου ἡ ἀλήθεια, ἀπ' τὸ αἷμα ποὺ κοστίζει γίνεται τόσο βαριὰ ποὺ ἀναχτᾶ γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ τὶς ἴδιες τὶς φόρμες τῆς θεατρικῆς ὑπερβολῆς. Ἡ ἐπαναστατικὴ γραφὴ ἦταν αὐτὴ ἡ ἐμφαντικὴ χειρονομία ποὺ μόνο αὐτὴ μποροῦσε νὰ συνεχίσει τὸ καθημερινὸ ἰκρίωμα. Αὐτὸ ποὺ σήμερα φαίνεται διογκωμένο, τότε δὲν ἦταν παρὰ στὰ μέτρα τῆς πραγματικότητας. Αὐτὴ ἡ γραφὴ ποὺ ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πληθωρικοῦ, ἦταν μιὰ γραφὴ ἀκριβῆς : ποτέ λαλιά δὲν ἦταν περισσότερο ἀναληθοφανῆς καὶ λιγώτερο ἐξαπατητικὴ.

Αὐτὴ ἡ ἔμφαση δὲν ἦταν μόνο φόρμα χυμένη στὸ καλούπι τοῦ δράματος, ἦταν καὶ ἡ συνείδησή του. Δίχως αὐτὲς τὶς ὑπερβολικὲς πτυχώσεις, ἴδιο ὅλων τῶν μεγάλων ἐπαναστατῶν, ποὺ ἐπέτρεψε στὸ Girondin Guadet, ὅταν τὸν συνέλαβαν στὸ Saint—Emilion, νὰ πεῖ χωρὶς νὰ εἶναι γελοῖο, μιᾶς καὶ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει : «Ναί, εἶμαι ὁ Guadet. Δήμῃε κάνε τὴ δουλειά σου. Πήγαινε τὸ κεφάλι μου στοὺς τύραννους τῆς πατρίδας. Πάντα τοὺς ἔκανε νὰ χλωμιάζουν, κομμένο

θά τους κάνει να χλωμιάσουν ακόμη περισσότερο», ή 'Επανάσταση δέ θα μπορούσε να είναι αυτό το μυθικό γεγονός που γονιμοποίησε την 'Ιστορία και κάθε μελλοντική ιδέα της 'Επανάστασης. 'Η επαναστατική γραφή ήταν σαν μια έντελέχεια του επαναστατικού θρύλου, δημιουργούσε άμηχανία και επέβαλε μια καθιέρωση του αίματος στους πολίτες.

'Η μαρξιστική γραφή είναι κάτι έντελως άλλο. 'Εδώ το κλείσιμο της φόρμας δεν προέρχεται ούτε από μια ρητορική υπερβολή ούτε από μια έμφαση στη διήγηση, αλλά από ένα λεξικό τόσο ιδιαίτερο, τόσο λειτουργικό όσο κι' ένα τεχνικό λεξιλόγιο· αυτές οι ίδιες οι μεταφορές είναι εδώ αυστηρά κωδικοποιημένες. 'Η γαλλική επαναστατική γραφή θεμελίωσε πάντα ένα ματοβαμμένο δίκαιο ή μια ήθικη δικαίωση· στην αρχή, ή μαρξιστική γραφή δόθηκε σά μια λαλιά γνώσης· έδω ή γραφή είναι μονοσήμαντη διότι προορίζεται να διατηρήσει τή συνοχή μιās Φύσης· είναι ή λεξική ταυτότητα αυτής της γραφής που της έπιτρέπει να επιβάλλει μια σταθερότητα τών έρμηνειών και μια διάρκεια μεθόδου· δεν είναι παρά σ' έντελως άκραϊα σημεία της λαλιάς που ο μαρξισμός άπαντᾶ συμπεριφορές καθαρά πολιτικές. "Όσο ή γαλλική επαναστατική γραφή είναι έμφαντική τόσο ή μαρξιστική γραφή είναι λιτή, άφοϋ κάθε λέξη δεν είναι πιά παρά μια άνεπαίσθητη άναφορά στο σύνολο τών άρχών που τήν υποβαστάζουν με τρόπο μη όμολογημένο. Π.χ. ή λέξη «συνεπάγομαι» συχνή στη μαρξιστική γραφή δεν έχει τήν οϋδέτερη έννοια του λεξικού· υπαινίσσεται πάντα μια συγκεκριμένη ίστορική διαδικασία, είναι σαν ένα άλγεβρικό σημείο που θα άντιπροσώπευε μια όλόκληρη παρένθεση από προγενέστερα άξιώματα.

Δεμένη με μια δράση ή μαρξιστική γραφή έγινε γρήγορα στην πραγματικότητα, μια λαλιά άξιών. Αϋτός ο χαρακτήρας, όρατός ήδη στον Μάρξ, που όμως ή γραφή του μένει γενικά έπεξηγηματική, κυρίευσε έντελως τή θριαμβεύουσα σταλινική γραφή. 'Ωρισμένες έννοιες τυπικά ταυτόσημες και που το οϋδέτερο λεξιλόγιο δεν

θά έδειχνε δυò φορές, διαχωρίζονται άξιολογικά και κάθε πλευρά παίρνει ένα διαφορετικό όνομα: π. χ. «κοσμοπολιτισμός» είναι τò άρνητικό του «διεθνισμού» (ήδη στον Μάρξ). Στο σταλινικό σύμπαν όπου ο όρισμός, δηλ. ο διαχωρισμός του Καλού και του Κακού, κατέχει πιά όλη τή λαλιά δέν υπάρχουν πιά λέξεις χωρίς άξία και τελικά ή γραφή έχει σά λειτουργία νά πραγματοποιήσει τήν οικονομία μιās διαδικασίας: δέν μεσολαβεϊ τίποτα πιά ανάμεσα στον κατανομασμό (dénomination) και στην κρίση, και τò κλείσιμο τής λαλιάς είναι τέλειο, άφοϋ τελικά είναι μιá άξία που δίνεται σαν έπεξήγηση μιās άλλης άξίας: π. χ. θά λέμε ότι ο τóδε έγκληματίας επέδειξε μιá δραστηριότητα βλαβερή στα κρατικά συμφέροντα, πράγμα που καταλήγει στο νά λέμε ότι έγκληματίας είναι αυτός που κάνει ένα έγκλημα. Είναι φανερό, πρόκειται για μιá πραγματική ταυτολογία, μόνιμη μέθοδο τής σταλινικής γραφής. Η τελευταία, στην πραγματικότητα, δέν άποβλέπει πιά στο νά θεμελιώσει μιá μαρξιστική έξήγηση τών γεγονότων ή μιá έπαναστατική λογική τών πράξεων, αλλά στο νά δώσει τò πραγματικό με τήν ήδη κρυμένη φόρμα του, επιβάλλοντας μιá άμεση ανάγνωση τών καταδικασμών: τò αντικειμενικό περιεχόμενο τής λέξης «αίρετικός» (deviationiste) είναι ποινική τάξη. Έάν δυο αίρετικοί ένωθοϋν, γίνονται «φραξιονιστές», κάτι που δέν ανταποκρίνεται σε ένα σφάλμα αντικειμενικά διάφορο αλλά σε μιá επιβάρυνση τής ποινικής αντιμετώπισης.

Μπορούμε νά άπαριθμήσουμε μιá γραφή καθαρά μαρξιστική (τή γραφή του Μάρξ και του Λένιν) και μιá γραφή του θριαμβεύοντος σταλινισμού (τή γραφή τών λαϊκών δημοκρατιών). Υπάρχει βέβαια και μιá τροτσκιστική γραφή και για γραφή τακτικής, που είναι π.χ. ή γραφή του γαλλικού κομμουνισμού ύποκατάσταση του «έργατική τάξη» από τò «λαός», και άργότερα από «τò braves gens»*, τò έκούσιο διφορούμενο τών όρων «δημοκρατία», «έλευθερία», «είρήνη» κλπ.

* Έκφραση άμετάφραστη στα έλληνικά που έννοει: άνθρωποι τίμιοι και καλοί (Λεξικό Petit Robert).

Δέν υπάρχει άμφιβολία ότι κάθε καθεστώς έχει τή γραφή του πού τήν Ιστορία της μένει άκόμη νά γράψουμε. Ή γραφή καθώς είναι ή έντονα δεσμευμένη μορφή του λόγου περιέχει ταυτόχρονα έξ αίτίας ένός πολύτιμου διαφορούμενου τó είναι και τó φαίνεσθαι τής έξουσίας, αυτό πού είναι κι' αυτό πού θά ήθελε νά πιστεύουν ότι είναι : μιá Ιστορία τών πολιτικών γραφών θά άποτελοῦσε συνεπώς τήν καλύτερη κοινωνική φαινομενολογία.

Π.χ. ή Παλινόρθωση έπεξεργάστηκε μιá ταξική γραφή, χάρη στην όποία ή καταπίεση δινόταν άμέσως σá μιá καταδίκη πού αυθόρμητα άναδυόταν άπ' τήν κλασική «Φύση»: οί διεκδικητές έργάτες ήταν πάντα «άτομα», οί άπεργοσπάστες «ήσυχoi έργάτες» και ή δουλικότητα τών δικαστών γινόταν ή «πατρική φροντίδα τών δικαστικών» (στις μέρες μας είναι μέ μιá άνάλογη μέθοδο πού ό γκωλισμός όνομάζει τους κομμουνιστές σεπαρατίστες «Separatistes»). Βλέπουμε έδω πώς ή γραφή λειτουργεί σαν άγαθή συνείδηση και πώς έχει σαν άποστολή νά πραγματοποιήσει μιá άπατηλή σύμπτωση τής καταγωγής του γεγονότος μέ τήν πιό μακρυνή του μεταμόρφωση δίνοντας στην δικαιολογία τής πράξης τήν έγγύηση τής πραγματικότητας. Αυτό τó χαρακτηριστικό στη γραφή είναι άλλωστε ίδιο όλων τών άπολυταρχικών καθεστώτων, είναι αυτό πού θά μπορούσαμε νά όνομάσουμε άστυνομική γραφή, π.χ. ξέρουμε τó αίώνια καταπιεστικό περιεχόμενο τής λέξης «Τάξη».

Ή επέκταση τών πολιτικών και κοινωνικών γεγονότων στο συνειδησιακό χώρο τών Γραμμάτων δημιούργησε ένα νέο τύπο γραφέα, πού βρίσκεται στα μισά του δρόμου ανάμεσα στο στρατευμένο και στο συγγραφέα, και πού παίρνει άπ' τόν πρώτο μιá ιδανική εικόνα του δεσμευμένου ανθρώπου κι' άπ' τόν δεύτερο τήν ιδέα πώς ένα γραπτό έργο είναι μιá πράξη. Ένώ ό διανοούμενος ύποκαθιστά τόν συγγραφέα, γεννιέται στις έπιθεωρήσεις και στα δοκίμια μιá στρατευμένη γραφή έντελώς άπελευθερωμένη από στύλ και πού είναι σá μιá έπαγγελματική λαλιά τής «παρουσίας». Σ' αυτή τή γραφή, οί

άποχρώσεις βρίθουν. Κανένας δέ θα άρνηθει ότι υπάρχει π.χ. μιá γραφή «esprit» ή μιá γραφή «temps modernes». Ό κοινός χαρακτήρας αυτών των διανοούμενων γραφών είναι ότι έδω ή λαλιά από προνομιοῦχος τόπος τείνει να γίνει έπαρκές σημείο τής στράτευσης. Τό να φτάσεις ένα κλειστό λόγο με την ώθηση όλων εκείνων που δέν τον μιλουῦν είναι σά να κάνεις φανερή την ίδια την κίνηση μιās έκλογής, αν δέν είναι υποστήριξη αυτής τής έκλογής· ή γραφή γίνεται έδω σά μιá υπογραφή που βάζεις κάτω από μιá συλλογική διαμαρτυρία (που άλλωστε δέν έχεις συντάξει από μόνος σου). Έτσι τό να υίοθετήσεις μιá γραφή—θα μπορούσαμε να ποῦμε άκόμη καλύτερα—τό να αναλάβεις υπεύθυνα μιá γραφή—είναι σά να κάνεις οικονομία όλων των προϋποθέσεων τής έκλογής, σημαίνει να διακηρύσσεις σαν άποκτημένους τους λόγους τής έκλογής. Κάθε διανοούμενη γραφή είναι συνεπώς τό πρώτο από τά «πηδήματα τής διανόησης». Ένώ μιá λαλιά ιδεωδώς ελεύθερη δέ θα μπορούσε ποτέ να σημειώσει (signaler) τό πρόσωπό μου και θ' άφηνε στην άγνοια έντελώς την ιστορία μου και την ελευθερία μου, ή γραφή στην όποία έμπιστεύομαι τον έαυτό μου είναι ήδη όλόκληρος θεσμός· ανακαλύπτει τό παρελθόν μου και την έκλογή μου, μου δίνει μιá ιστορία, διακηρύσσει την κατάστασή μου, με δεσμεύει χωρίς να χρειάζεται να τό πω. Η φόρμα γίνεται έτσι περισσότερο από ποτέ ένα αυτόνομο αντικείμενο, προορισμένο να σημαίνει (signifier) μιá συλλογική και προασπισμένη ιδιοκτησία. Αυτό τό αντικείμενο έχει μιá άξία έξοικονόμησης, λειτουργεί σαν οικονομικό σήμα (signal) που χάρη σ' αυτό ό γραφέας επιβάλλει άδιάκοπα τον προσηλυτισμό του χωρίς ποτέ να αναπλάθει την ιστορία της.

Αυτή ή διπλή υπόσταση των σημερινών διανοούμενων γραφών, τονίζεται άπ' τό γεγονός ότι παρά τις προσπάθειες τής έποχής, δέν έγινε δυνατό να ρευστοποιηθεί όλοκληρωτικά ή Λογοτεχνία· σχηματίζει ένα λεκτικό όρίζοντα που διατηρεί πάντοτε τό γόητρό του. Ό διανοούμενος είναι άκόμη ένας κακοπληρορημένος συγγραφέας και έκτός αν θεληματικά σωπάσει και γίνει ένας στρατευμένος που

δὲ γράφει πιά (μερικοὶ τὸ ἔκαναν, ἀπὸ ὄρισμὸ ξεχασμένοι) δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ξαναγυρίσει στὴ γοητεία τῶν προγενέστερων γραφῶν, μεταδομένες μέσ' ἀπ' τὴ Λογοτεχνία σὰν ἓνα ὄργανο ἠθικτὸ καὶ παρωχημένο. Αὐτὲς οἱ διανοούμενες γραφές εἶναι κατὰ συνέπεια ἀσταθεῖς, παραμένουν λογοτεχνικὲς στὸ μέτρο ποὺ εἶναι ἀνίσχυρες καὶ δὲν εἶναι πολιτικὲς παρὰ μόνο ἀπ' τὴν ἐμμονή τους στὴ στράτευση. Μὲ λίγα λόγια, πρόκειται καὶ πάλι γιὰ ἠθικὲς γραφές ὅπου ἡ συνείδηση τοῦ γραφέα (δὲ τολμᾶμε πιά νὰ ποῦμε συγγραφέα) συναντᾷ τὴν καθησυχαστικὴ εἰκόνα μιᾶς συλλογικῆς σωτηρίας.

Ἄλλὰ ὅπως στὴ σημερινὴ φάση τῆς Ἱστορίας, κάθε πολιτικὴ γραφή δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐπιβεβαιώνει ἓνα ἀστυνομικὸ σύμπαν, ἔτσι καὶ κάθε διανοούμενη γραφή δὲ συνιστᾷ παρὰ μιὰ παρα-Λογοτεχνία (para-litterature) ποὺ δὲ τολμᾷ πιά νὰ πεῖ τ' ὄνομά της. Τὸ ἀδιέξοδο συνεπῶς αὐτῶν τῶν γραφῶν εἶναι ὀλοκληρωτικὸ, δὲν μποροῦν νὰ παραπέμψουν παρὰ σὲ μιὰ συνενοχὴ ἢ σὲ μιὰ ἀδυναμία, δηλ. σὲ κάθε περίπτωση σὲ μιὰ ἀλλοτρίωση.

III. ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΣΙΩΠΗ

Ἡ καλότεχνη γραφή, τοποθετημένη μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἀστικῆς κηδεμονίας, δὲν ἐνοχλεῖ τίποτα ἀπὸ τὸ κατεστημένο. Ἀποστερημένος ἀπὸ ἄλλους ἀγῶνες, ὁ συγγραφέας κατέχει ἓνα πάθος, ποὺ ἀρκεῖ γιὰ νὰ τὸν δικαιώσει : τὴ γέννηση τῆς φόρμας. Ἄν ἀρνιέται τὴν ἀπελευθέρωση μιᾶς νέας λογοτεχνικῆς λαλιᾶς, μπορεῖ τουλάχιστον νὰ προχωρήσει πιὸ πέρα τὸ παλιό, νὰ τὸ φορτώσει μὲ προθέσεις, ἐπιτηδεύσεις, λάμπεις, ἀρχαϊσμούς, νὰ δημιουργεῖ μιὰ γλώσσα πλούσια καὶ θνητή. Αὐτὴ ἡ μεγάλη παραδοσιακὴ γραφή τοῦ Gide, τοῦ Valéry, τοῦ Montherlant, ἀκόμη καὶ τοῦ Breton, σημαίνει πὼς ἡ φόρμα, μέσα στὴ δυσκινησία της, μέσα στὶς ὑπερβολικὰ πολλὲς πτυχώσεις, εἶναι μιὰ ἀξία ποὺ ξεπερνᾷ τὴν Ἱστορία, ὅπως μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ τελετουργικὴ λαλιὰ τῶν ἱερέων.

Αὐτὴ τὴν ἱερὴ γραφή, ἄλλοι συγγραφεῖς σκέφτηκαν πὼς δὲν μπο-

ροῦσαν νὰ τὴν ἐξορκίσουν παρὰ ἐξαρθρώνοντάς την· γι' αὐτὸ ὑπονόμεισαν τὴ λογοτεχνικὴ λαλιά, ἔκαναν νὰ ἐκρήγνυται κάθε στιγμή τὸ ἀναγεννώμενο κέλυφος τῶν κλισέ, τῶν συνηθειῶν, τὸ παρελθὸν τῆς φόρμας στὸ συγγραφέα, μέσα στὸ χάος τῶν φορμῶν μέσα στὴν ἔρημο τῶν λέξεων, σκέφθηκαν νὰ σκοπεύσουν ἓνα ἀντικείμενο ἐντελῶς ἀποστερημένο ἀπὸ τὴν Ἱστορία, νὰ ξαναβροῦν τὴ δροσιὰ μιᾶς καινούργιας κατάστασης τῆς λαλιᾶς. Ἀλλὰ αὐτὲς οἱ διαταραχὲς καταλήγουν νὰ ὑποσκάπτουν τὰ ἴδια τους τὰ ἴχνη, νὰ δημιουργοῦν τοὺς δικούς τους νόμους.

Ἡ φιλολογία ἀπειλεῖ κάθε λαλιά πού δὲν εἶναι καθαρὰ θεμελιωμένη πάνω στὸν κοινωνικὸ λόγο. Ξεφεύγοντας συνεχῶς ἀπὸ ἓνα συντακτικὸ τῆς ἀταξίας ἢ ἀποσύνθεση τῆς λαλιᾶς δὲν μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει παρὰ σὲ σιωπὴ τῆς γραφῆς. Ἡ τελικὴ ἀγραφία τοῦ Rimbaud ἢ ὀρισμένων ὑπερρεαλιστῶν — πού ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ξεχάστηκαν, — αὐτὸ τὸ συγκλονιστικὸ αὐτοσταμάτημα τῆς Λογοτεχνίας, διδάσκει πὼς γιὰ ὀρισμένους συγγραφεῖς, ἢ λαλιά, πρώτη καὶ τελευταία ἔξοδος τοῦ λογοτεχνικοῦ μύθου, τελικὰ ἀνασυνθέτει αὐτὸ πού προσπαθοῦσε νὰ ξεφύγει, πὼς δὲν ὑπάρχει γραφὴ πού νὰ διατηρεῖται ἐπαναστατικὴ καὶ πὼς κάθε σιωπὴ τῆς φόρμας δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὴν ἀπάτη παρὰ μὲ μιὰ ὀλοκληρωτικὴ βουβαμάρα. Ὁ Mallarmé, εἶδος Ἀμλετ τῆς γραφῆς, ἐκφράζει καλὰ αὐτὴ τὴν εὐθραστη στιγμή τῆς Ἱστορίας, ὅπου ἡ λογοτεχνικὴ λαλιά δὲ διατηρεῖται παρὰ γιὰ νὰ τραγουδήσει καλύτερα τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ Θανάτου της. Ἡ τυπογραφικὴ ἀγραφία τοῦ Mallarmé θέλει νὰ δημιουργήσει γύρω ἀπὸ τὶς ἀραιωμένες λέξεις μιὰ ζώνη κενοῦ πού μέσα σ' αὐτὴ ὁ λόγος, ἐλευθερωμένος ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς καὶ ἔνοχες ἀρμονίες του, νὰ μὴν ἀντηχεῖ πιὰ καλὰ. Τὸ λεκτὸν ἀποχωρισμένο ἀπὸ τὸ καλούπι τῶν συνηθισμένων κλισέ, ἀπὸ τὰ τεχνικὰ ἀνακλαστικὰ τοῦ συγγραφέα, εἶναι τώρα ἐντελῶς ἀνεύθυνο γιὰ ὅλα τὰ δυνατὰ συγκείμενα· μοιάζει μὲ μιὰ πράξη σύντομη, μοναδική, πού ἡ ἔλλειψη λάμψης βεβαιώνει μιὰ μοναξιά, ἄρα μιὰ ἀθωότητα. Αὐτὴ ἡ τέχνη ἔχει τὴν ἴδια τὴ δομὴ τῆς αὐτοκτονίας: ἡ σιωπὴ σ' αὐτὴν εἶναι ἓνας ὁμογενὴς ποιητικὸς

χρόνος που στριμώχνει τη λέξη ανάμεσα σε δυο στρώματα και την κάνει να εκρήγνεται όχι τόσο σαν απόσπασμα ενός κρυπτογραφήματος, όσο σα φῶς, κενό, σα φόνο, σαν ἐλευθερία. (Εἶναι γνωστό τί χρωστᾶ, αὐτή ἡ ὑπόθεση γιά ἕνα Mallarmé - φονιά τῆς λαλιᾶς, στὸν Maurice Blanchot). Αὐτή ἡ μαλαρμική λαλιά εἶναι ὁ Ὀρφείας που δὲν μπορεῖ νὰ σώσει αὐτὸ που ἀγαπᾶ παρὰ μὲ τὸ νὰ τ' ἀπαρνηθεῖ, καὶ που ὅμως κοιτάζει καὶ λιγάκι πίσω του· εἶναι ἡ Λογοτεχνία ὀδηγημένη στὶς πύλες τῆς γῆς τῆς Ἐπαγγελίας, δηλ. στὶς πύλες ἑνὸς κόσμου χωρὶς Λογοτεχνία, που ὅμως γι' αὐτὸν καὶ πάλι οἱ συγγραφεῖς θὰ πρέπει νὰ δώσουν μαρτυρία.

Μέσα σ' αὐτή τὴν ἴδια προσπάθεια ἀπελευθέρωσης τῆς λογοτεχνικῆς λαλιᾶς, νὰ μιὰ ἄλλη λύση: νὰ δημιουργήσουμε μιὰ γραφὴ λευκή, ἐλευθερωμένη ἀπὸ κάθε ὑποταγὴ σὲ καθορισμένο καθεστῶς λαλιᾶς. Μιὰ σύγκριση δανεισμένη ἀπὸ τὴ γλωσσολογία θὰ περιλάβει ἴσως ἀρκετὰ καλὰ καὶ αὐτὸ τὸ νέο γεγονός: Εἶναι γνωστό πῶς ὠρισμένοι γλωσσολόγοι ἐγκαθιστοῦν, ἀνάμεσα στοὺς δυο ὅρους μιᾶς πολιτικότητας (ἐνικὸς - πληθυντικὸς, παρωχημένος - ἐνεστῶς), τὴν ὕπαρξη ἑνὸς τρίτου ὅρου, ὅρου οὐδετέρου ἢ ὅρου μηδέν· ἔτσι ἀνάμεσα στὶς ἐγκλίσεις ὑποτακτικὴ καὶ προστακτικὴ, ἡ ὀριστικὴ τους ἐμφανίζεται σὰ μιὰ φόρμα ἀτροπικὴ (amodale). Τηρουμένων ὅλων τῶν ἀναλογιῶν, ἡ γραφὴ στὸ βαθμὸ μηδέν δὲν εἶναι κατὰ βάθος μιὰ γραφὴ ὀριστικὴ (indicative) ἢ ἂν θέλετε ἑτροπικὴ· θὰ ἦταν σωστὸ νὰ ποῦμε πῶς εἶναι μιὰ γραφὴ δημοσιογραφικὴ, ἂν ἀκριβῶς ἡ δημοσιογραφία δὲν ἀνάπτυσσε γενικὰ φόρμες εὐκτικὲς ἢ προστακτικὲς (δηλ. φόρμες συναισθηματικὲς). Ἡ νέα οὐδέτερη γραφὴ τοποθετεῖται ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς κραυγὲς καὶ σ' αὐτὲς τὶς κρίσεις χωρὶς νὰ μετέχει σὲ καμιὰ τους· εἶναι φτιαγμένη ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἀπουσία τους, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἀπουσία εἶναι ὀλική, δὲ συνεπάγεται κανένα καταφύγιο, κανένα μυστικόν· δὲν μπορεῖ λοιπὸν κανεὶς νὰ πεῖ πῶς εἶναι μιὰ γραφὴ ἀπαθής· εἶναι μᾶλλον μιὰ γραφὴ ἀθῶα. Τὸ θέμα ἐδῶ εἶναι νὰ ξεπεράσει κανεὶς τὴ Λογοτεχνία ἐμπιστευόμενος ἕνα εἶδος γλώσσας βασικῆς, ἀπομακρυσμένης τὸ ἴδιο ἀπὸ τὶς ζωντανὲς λαλιὲς ὅπως καὶ

από την καθαυτή λογοτεχνική λαλιά. Αὐτός ὁ διαφανής λόγος, ποὺ ἐγκαινιάστηκε ἀπὸ τὸν Ξένο τοῦ Camus, ἐκπληρώνει ἓνα στυλ ἀπουσίας ποὺ εἶναι σχεδὸν μιὰ ἰδανικὴ ἀπουσία στυλ· ἡ γραφὴ περιορίζεται τότε σὲ ἓνα ἀρνητικὸ τρόπο ποὺ σ' αὐτὸν οἱ κοινωνικοὶ ἢ μυθικοὶ χαραχτῆρες μιᾶς λαλιᾶς καταστρέφονται γιὰ χάρη μιᾶς κατάστασης οὐδέτερης καὶ ἀδρανοῦς τῆς φόρμας· ἔτσι ἡ σκέψη διατηρεῖ ὅλη τὴν ὑπευθυνότητά της, χωρὶς νὰ σκεπάζεται ἀπὸ μιὰ πρόσθετη δέσμευση τῆς φόρμας μέσα σὲ μιὰ Ἱστορία ποὺ δὲν τῆς ἀνήκει. Ἄν ἡ γραφὴ τοῦ Flaubert περιέχει ἓνα Νόμο, ἂν ἡ γραφὴ τοῦ Mallarmé θεσπίζει μιὰ σιωπὴ, ἂν ἄλλες γραφές ὅπως τοῦ Proust, τοῦ Céline, τοῦ Queneau, τοῦ Grévert, κάθε μιὰ μὲ τὸν τρόπο της, βασίζονται πάνω στὴν ὕπαρξη μιᾶς κοινωνικῆς φύσης, ἂν ὅλες αὐτὲς οἱ γραφές συνεπάγονται μιὰ ἡμιδιαφάνεια τῆς φόρμας, ἂν προϋποθέτουν μιὰ προβληματικὴ τῆς λαλιᾶς καὶ τῆς κοινωνίας καθιστώντας τὸ λόγο ἀντικείμενο, ποὺ πρέπει νὰ τὸ χειρισθεῖ ἓνας τεχνίτης, ἓνας μάγος ἢ ἓνας γραφέας, ἀλλὰ ὄχι ἓνας διανοούμενος, ἡ οὐδέτερη γραφὴ ξαναβρίσκει πραγματικὰ τὴν πρώτη συνθήκη τῆς κλασικῆς τέχνης: τὴ χρησιμοποίησι τοῦ λόγου σὰν ὄργανου: *l'instrumentalité*. Ἀλλὰ αὐτὴ τὴ φορά, τὸ μορφικὸ ὄργανο δὲν εἶναι πιά στὴν ὑπηρεσία θριαμβεύουσας ἰδεολογίας, εἶναι ὁ τρόπος μιᾶς νέας κατάστασης τοῦ συγγραφέα, εἶναι ὁ τρόπος ὕπαρξης μιᾶς σιωπῆς· χάνει θελημένα κάθε προσφυγὴ στὴν κομψότητα ἢ στὸ στόλισμα, γιὰτὶ αὐτὲς οἱ δύο διαστάσεις θὰ ξανάβαζαν μέσα στὴ γραφὴ τὸ Χρόνο, δηλ. μιὰ δύναμη ἐκτροπῆς, φορέα Ἱστορίας. Ἄν ἡ γραφὴ εἶναι πράγματι οὐδέτερη, ἂν ἡ λαλιά, ἀντὶ νὰ εἶναι μιὰ πράξη παρακωλυτικὴ καὶ ἀδάμαστη, θὰ φτάσει στὴν κατάσταση μιᾶς καθαρῆς ἐξίσωσης, ποὺ δὲν ἔχει περισσότερο πάχος ἀπὸ μιὰ ἀλγεβρα ἀπέναντι στὸ κούφιο τοῦ ἀνθρώπου, τότε ἡ Λογοτεχνία νικήθηκε, ἡ ἀνθρώπινη προβληματικὴ ἀποκαλύφθηκε καὶ παραδόθηκε χωρὶς χρῶμα, ὁ συγγραφέας εἶναι τελεσίδικα ἓνας ἔντιμος ἄνθρωπος. Δυστυχῶς τίποτα δὲν εἶναι πιὸ ἄπιστο ἀπὸ μιὰ λευκὴ γραφὴ· ἡ ἐπεξεργασία τῶν αὐτοματισμῶν γίνεται στὸν ἴδιο τόπο ὅπου ἀρχικὰ βρισκόταν μιὰ ἐλευθερία, ἓνα δίχτυ ἀπὸ σκληρυμένες φόρμες σφίγ-

γουν ὅλο καὶ πιὸ πολὺ τὴν πρώτη δροσιὰ τῆς ὁμιλίας (discours), μιὰ γραφή ξαναγεννιέται στὴ θέση μιᾶς ἀόριστης λαλιᾶς. Ὁ συγγραφέας, προσχωρώντας στὸ κλασικό, γίνεται ὁ ἐπίγονος τῆς ἀρχικῆς του δημιουργίας, ἡ κοινωνία μετατρέπει τὴ γραφή του σὲ μανιέρα καὶ τὸν ξαποστέλλει αἰχμάλωτο τῶν ἴδιων του τῶν μορφικῶν μύθων.